

RUHIYATGA YONDOSH SHE'RIYAT

Otamuratova Muyiba O'ktamovna, Urganch davlat universiteti

“O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrasida o‘qituvchisi

POETRY APPROACHING THE SPIRIT

Otamuratova Muyiba Oktamovna, teacher of the “Uzbek language and literature” department of Urganch State University

ПОЭЗИЯ ПРИБЛИЖАЮЩАЯСЯ К ДУХУ

Отмуратова Муйиба Ўктамовна, преподаватель кафедры

“Узбекский язык и литература” Ургенчского

государственного университета

<https://orcid.org/0000-0001-7472-8289>

e-mail:

muyiba.otamuratova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o‘zbek she‘riyatida mahorat bilan qalam tebratayotgan shoirlar Zebo Mirzo, Xosiyat Rustamova, Guljamol Asqarova ijodining o‘ziga xos xususiyatlari yoritib beriladi. Shuningdek, mazkur ijodkorlar tomonidan yaratilgan asarlardagi ruhiyat tasviriga chizgilar talqin qilinadi.

Kalit so‘zlar: she‘riyat, ruhiyat, timsol, obraz, lirik qahramon, ijodiy barkamollik, mahorat.

Annotation: In this article, the unique features of the works of poets Zebo Mirzo, Khosiyat Rustamova, Guljamol Askarova, who skillfully swing a pen in modern Uzbek poetry, will be highlighted. Also, lines are interpreted as the image of the soul in the works created by these artists.

Key words: Poetry, spirituality, symbol, image, lyrical hero, creative perfection, skill.

Аннотация: В данной статье будут освещены уникальные особенности творчества поэтов Зебо Мирзо, Хосият Рустамовой, Гульжамол Аскаровой, искусно владеющих пером в современной узбекской поэзии. Также в произведениях этих художников линии трактуются как образ души.

Ключевые слова: поэзия, духовность, символ, образ, лирический герой, творческое совершенство, мастерство.

KIRISH. Bugungi o‘zbek she‘riyatiga nazar tashlar ekanmiz, undagi qorishqlik, yangi tamoyillarni o‘z qatiga singdirish, ruhiyatga yaqin asarlarni qalamga olish kabi bir qator masalalar yaqqol ko‘zga tashlanadi. Zamonaviy ijodkorlar o‘z asarlarida aynan yuqoridagi tamoyillarni yuzaga chiqarayotgani ham bejiz emas. Bu jarayon nafaqat o‘zbek adabiyotida, balki jahon adabiyotida ham kuzatilmoqda. Chunki bugungi davr insoni she‘riyatdan ijtimoiy hayotni emas, balki o‘z qalbini va ruhiyatini izlayapti. Aniq ifodalaydigan bo‘lsak, davr kishisi adabiyotdan o‘z shaxsiy “men”ini topishga urinmoqda. Ushbu jarayon esa ijodkor shaxsiyatiga ham xosdir. Hozirgi o‘zbek she‘riyatida inson kechinmalari va ruhiyati tasviri keng yoritib kelinmoqda. Ayniqsa, ayol qalb tasviri va siyratiga go‘zal chizgilar berilgan badiiyat namunalarining

adabiyotga kirib kelishi bu olamga yanada sirlilik va joziba bag‘ishlaydi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI VA HOZIRGI HOLATI. Zamonaviy o‘zbek she‘riyatida vujudga kelayotgan ijod namunalariga xos xususiyatlarni tahlil qilish, ulardagi fikriy yangilanishlar, badiiy tafakkur tadrijini o‘rganish tadqiqotchi oldidagi dolzarb muammolardan biridir. Hozirgi davr she‘riyatida inson psixologiyasi va kechinmalar tasviriga alohida diqqat qaratilmoqda. Ayniqsa, nozik qalb egalari bo‘lgan ayol shaxsiyati va ruhiyati yorqin aks etgan badiiyat namunalari ko‘pchilikni tashkil etmoqda. O‘zbek adabiyotshunosligida bu xususda bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, zamonaviy o‘zbek she‘riyatida ayol ruhiyati ifodasi maxsus talqin qilinmagan. Bu borada olib borilgan ishlar

umumiylik kasb etgan. Zamonaviy o‘zbek she‘riyatida ayol ruhiyati ifodasi masalasining istiqloq davri o‘zbek ayol shoirlari ijodida izchil tadqiq qilishni taqozo etishi mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

TAJRIBA QISMI (TADQIQOTNI AMALGA OSHIRISH). Inson ruhiyatini, shaxsiyatini teran tasvirlash, o‘z ichki “men”ni badiiy ijod namunalariga singdirish kabi jihatlar mahoratli o‘zbek shoirlari Zebo Mirzo, Xosiyat Rustamova, Guljamol Asqarovalar she‘riyatida o‘ziga xos o‘rinni egallaydi. Yuqorida nomlari zikr etilgan shoirlarning asarlarida, avvalo, inson ruhiyati va o‘z qalblarining ifodasi – ayol shaxsiyati go‘zal chizgilar orqali ochib beriladi. Bu jihatlarni ularning badiiyat namunalari misolida tahlil qilish o‘rinli bo‘ladi.

Taniqli o‘zbek shoirasi Zebo Mirzoning “Qayting” sarlavhali she‘rida shunday misralar keltiriladi:

Yo‘lga tushing,

Tushing g‘urur otidan...

Bu yog‘i Yolg‘izlik – Ruhiyat yo‘li...

Chiqing bu qafasdan...

Xasm yodidan...

Chirmashib tortsa-da chirmovuq go‘li...

Yuqoridagi misralarda shoiraning lirik qahramoni o‘z yorini va shu yor obrazi orqali ko‘nglidagi barcha istaklarni jilovlab yashashga majbur bo‘lgan zotlarni g‘urur otidan tushib, ortqa qaytishga undaydi. Uni bu olam g‘avg‘olaridan yuz burib, o‘z yo‘lida yolg‘iz bo‘lishga chorlaydi. Zero, shoir nazdida yolg‘izlik bu ruhiyat yo‘lidir. Chunki inson faqat yolg‘iz qolgandagina o‘zini aslidagidek tuta oladi, faqat o‘zidagina andisha qilmaydi, faqat o‘z qalbigagina quloq sola biladi. Shu bois, shoir lirik qahramonini barcha qafaslardan ozod bo‘lishga chorlaydi.

Dunyoni qoldiring...

Qoldiring tanni...

Ilon terisini yechgandek... Yeching!

Izlang... ichingizda kutgan Vatanni...

Zanjir Oltin bo‘lsa-da... Keching!..

Keltirilgan badda ijodkor lirik qahramonni mavjud dunyoni va zohiriy tanni xuddi ilon po‘st tashlagandek yechib tashlab, ichida kutgan Vatanni – ya‘ni o‘zi halovat topadigan maskanni izlashga da‘vat etadi. Bu joyga esa tana bilan emas, balki ruh bilan boriladi. Band yakunida esa asl maqsadni –

zanjir oltin bo‘lsa-da kechish lozimligini keskin ta‘kidlaydi.

Tirik tomiringiz tuproqda toki...

Demak,

Ruhingizda Haq etar zuhur!

Mazkur satrlarda inson mavjud ekan, uning ruhi hamisha haqqa yondosh ekani mahorat bilan aks ettirilgan.

Sizni kutib turgan shu diydor haqqi...

Parvardigor haqqi,

Asl Yor haqqi...

Ichkariga kiring!..

Yurakka qayting!

Qayd etilgan misralarda shoir lirik qahramonni diydor haqqi va insonning asl yori bo‘lmish Parvardigor haqqi uyga kirishga – yurakka qaytishga chorlaydi. Bu yerda ijodkor lirik qahramoni hisoblanmish yorni sevgilisining yoniga chorlash barobarida uni o‘z yuragiga – o‘zligiga qaytishga ham undaydi. Chunki o‘z yuragiga qaytgan inson, avvalo, haqni taniydi va barcha kishanlardan ozod bo‘lgan baxtiyor shaxsga aylanadi.

Zebo Mirzo she‘riyatida inson kechinmalari tasviri teran namoyon bo‘ladi. Uning badiiyat namunalarida hayotning inson qalbiga uyg‘un nuqtalari mahorat bilan yoritib beriladi.

“Shuni aytish kerakki, istiqloq adabiyotimizning jozibasi sirtida emas, botinda, matn zamirida. Bu adabiyotning asl namunalari osongina o‘qilib ketilaveradigan asarlar sirasiga kirmaydi. Bu asarlar o‘quvchidan muayyan hozirlikni, intellektual-ruhiy zo‘riqishni talab etadi. Odamga, olamga boshqacharoq nigoh tashlashni taqozo qiladi” [7:21].

Insonni yangicha fikrlashga, olamga o‘zgacha nigoh ila qarashga undaydigan asarlar haqida gap borar ekan, bu borada iste‘dodli shoir Xosiyat Rustamova ijodini e‘tirof etish o‘rinlidir. Ijodkor tomonidan yaratilgan she‘rlarda ijodiy individuallik va fikriy tiniqlik satrlarga joziba hamda sehr bag‘ishlaydi. Xosiyat Rustamovaning musavvir Gulnora Rahmonga bag‘ishlab yozilgan she‘rida shunday misralar mavjud:

Men har kun

o‘zimni olib uchaman,

Oy-yulduz sochilgan

ko‘kda don kabi.

Suratim yonida

cho‘kka tushaman,

Ruhidan ajralib chiqqan jon kabi...

Bilmayman!

O'zi ham bilmas,

balki sir!

Har kun yuragimga

kelib-ketar ko'k.

Ellik yildan oshdi, mashhur Musavvir –

Hali meni chizib tugatgani yo'q...

Yuqoridagi misralarda shoira insonning o'z qalbi, ruhi bilan bevosita muloqotini aks ettiradi. Lirik qahramon har kuni o'z tanasini ko'tarib, ruh qanotlarida ko'kka parvoz etadi. O'z suratiga boqar ekan, ruhidan ajralgan jon kabi iztirob chekadi. Ilohiy iste'dodga loyiq ko'rilgan shoira bu yerda o'zining ruhiy olamiga chizgi berar ekan, uning qalbiga har kun ko'kning tashrif buyurishini, ya'ni uni samoning o'zi yo'qlashini va bu buyuk sir ekanligini ta'kidlaydi. Shu o'rinda, undan go'zal inson yaratgan buyuk Musavvir – Parvardigor hamon uning ustida mahorat ila ishlayotganini e'tirof etadi va shukrona keltiradi.

Bilmam, menga qarab

neni o'ylagan,

Yoki ko'rsatmagan jur'atlarini.

Hali suratlarga

olib ko'rmagan...

Bu hayot ruhinning suratlarini...

Inson yashar ekan, hamisha tevarak-atrofidagi boshqa odamlar uni anglashini istaydi. Yuragini boshqalarga ochishni orzu qiladi. Ammo insonning Yaratgandan boshqa yori yo'qligi ham ayon. Chunki faqat Tangrigina o'zi yaratgan qalbning botinini ko'ra oladi. Shu boisdan, shoira bu hayot uning o'z ruhini anglamaganini iztirob ila tasvirlaydi.

Xosiyat Rustamova ijodi, chin ma'noda, olamga cheksiz hayrat nigohi bilan qaraydigan, dunyoni teran anglashga intiladigan va uning turfa qirralarini yorqin aks ettiradigan she'riyatdir. Shoira ochunni qanday ko'rsa va tushunsa, shunday tasvirlaydi ham. Bu esa ijodkor ruhiyatining kitobxon ruhiyatiga tezroq ko'chishiga sabab bo'ladigan bosh omillardan biridir.

O'zining inja bitiklari bilan she'rxonlar qalbida chuqur joy egallagan betakror shoira Guljamol Asqarova ijodida ham ayol ruhiyati masalasiga keng o'rin berilgan. Ijodkorning "Endi" sarlavhali she'rida bu holatga guvoh bo'lishimiz mumkin:

Qaro sochlar oqarib borar,

Jism-u jonim o, qarib borar.

Borgan sari umrim rangida,

Qaro ortar, oq arib borar.

Yuqoridagi misralarda shoira so'z o'yini vositasida inson umri va uning iztiroblarini yorqin bo'yoqlarda aks ettirgan. Qaro sochlarning oqarishi, jismning kundan-kunga qarimog'i va inson umrining ranglarida yillar o'tgani sayin yoshlikdagi musaffolik kamayib, qora ranglarning ortib borishi tasviri jo bo'lgan satrlarni o'qir ekanmiz, bevosita o'z o'tgan umrimizni sarhisob qila boshlaymiz. Keksayish erkaklar uchun odatiy hol sifatida qabul qilinsa, ayollar uchun ko'pincha bu holat fojeaviylik sifatida qabul qilinadi. Chunki ayollar hamisha go'zallikka, muhabbatga oshuftadir. Umr rangida ortib borayotgan qora ranglar esa yurakda yig'ilgan yillar iztirobidir.

O'tdi ayyom, davr-u davronlar,

Mast-u behud, sayr-u sayronlar,

Oshiq bo'ldim, endi yoronlar,

Qayga borsam, ishq olib borar.

She'r yakunida ijodkor barcha o'tkinchi hoy-u havaslar va davr-u davronlar uni tark etib, nihoyat o'ziga oshiqlik maqomi nasib etganligi va ana shu ishq uni endi tog'ri yo'lga boshlashiga ishonch bildiradi va uning ortidan qayerga boshlasa-da, borishni maqsad qilishini ta'kidlaydi. "Chin ijodkor so'zdan mo'jizaviy koshonalar bino qiladi. Bu koshona uchun "yurak qonidan loy qoriladi". Ruhiy iztiroblar girdobida aylanib, dard chekadi. G'am-qayg'usidan, surur va anduhidan so'zlaydi. Shoir qalbining aks-sadosi – she'r. Agar bu ovoz ijodkorning o'zligidan darak bersa, nur ustiga nur..."[1:154].

Darhaqiqat, Guljamol Asqarova she'riyatida Ishq ulug'lanadi. U inson qalbining gultoiji sifatida yuksak qadrlanadi. Shoira o'z badiiyat namunalariga, chin ma'noda, o'z qalbining aks-sadosini muhrlaydi. Bu holat esa asl she'riyatning bosh mezonidir.

XULOSA. Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, zamonaviy o'zbek she'riyatida inson qalbi kechinmalarini tasvirlashning yuqori darajaga ko'tarilishi asl adabiyot taraqqiyotiga xizmat qiladi. Bunday asarlar she'riyat ixlosmandlari – ko'ngil kishilari tomonidan yuksak qadrlanadi. She'r gulshani mangu xushbo'y iforlarni taratib turishiga zamin hozirlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bahodir Karim. Ruhiyat alifbosi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018. – 364 b.
2. Guljamol Asqarova. Oshiqlar tumori. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. – 84 b.
3. Djumaniyazova N. Istiqlol davri o'zbek lirikasida uslub va mahorat. Urganch, 2019. 124 b.
4. Jumaboyeva J. Odamiylik – ilm gavhari. Toshkent: Istiqlol, 2021. 308 b.
5. Xosiyat Rustamova. Ishg'ol. – Toshkent: Akademnashr, 2011. – 144 b.
6. Zebo Mirzo. Ishq. – Toshkent: Akademnashr, 2011. – 128 b.
7. Qozoqboy Yo'ldoshev. Yoniq so'z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. – 548 b.

